

Fitrətin (insan təbiətinin) tələb etdiyi və şəriətin təsdiq etdiyi haqlar. İbn Useymin Rahiməhullahın kitabından bəzi başlıqlar

1-Uca Allahın Haqları:

Yalnız heçbir ortağı olmayan Ona ibadət edən və Ona boyun əyən, Onun əmrlərinə uyan, qadağalarından çəkinən və Onun bizə xəbər verdiklərinə inanan bir qul olmağıdır. Tam bir əqidə, həqiqi mənada bir iman və meyvələrini verən saleh əməllərdir. Bu əqidənin sütunu: sevgi və təzim Meyvəsi: İxlas (xalis Allah üçün) və səbirdir.

2-Rasulullahın (Allahın salanı və salavatı onun üzərinə olsun) haqqı:

Ona dərin hörmət və ehtiram göstərmək, onu uca tutmaqdır. Ancaq bu təzim, ona layiq bir təzddə həddi aşmadan və haqqında nöqsanlara yol vermədən olmalıdır. Onun -keçmiş və gələcək hadisələr haqqında xəbər verdiklərini təsdiq etmək, çəkirdirdiklərindən uzaq durmaq, əmrlərini yerinə yetirməkdir. Onun yolunun ən üstün yol olduğuna inanmaqdır. Habelə onun şəriətini və yolunu müdafiə etməkdir.

3-Valideyn haqları:

Onlara, söz və hərəkətlərimizlə, malımız və canımızla xeyirli övlad olmaq. Allaha itaətsizlik və özümüzə zərər vurmamaq şərti ilə onlara itaət etməliyik.

4-Uşaqların üzərimizə düşən haqları:

1-Tərbiyə; Din və əxlaq xüsüsünü qəlblərinə yerləşdirmək.
2-Onlar üçün israf və ya xəsislik etmədən xərcləmək.
3-Övladlar arasında xərcləmə və hədiyyələr xüsüsündə ayrışeçkilik etməmək.

5-Qohum-əqrəbaya qarşı üzərimizə düşən vəzifələr:

Qohumlarla ən gözəl şəkildə davranmaq və ehtiyaclarına müvafiq şəkildə kömək etmək və dəstək vermək hər kəsin vəzifəsidir.

6-Ər və arvad haqları:

Birbiriylə mehriban davranmaq, qarşılıqlı haqları lütf və asanlaşdırmaqla həyata keçirmək, kişinin və ya qadının lazımınca gücünü sərf etdiyi əməlləri heçə saymamaq və bir-birlərinə olan öhdəlikləri gecikdirməmək lazımdır. Beləki qadının əri üzərindəki haqqı: yemək, içmək, geyim və yaşayış yeri ilə qadını təmin etmək, əgər kişinin bir-neçə yoldaşı varsa onların arasında ədalətli davranması lazımdır.

1- حَقُّ اللَّهِ تَعَالَى

أَنْ تَعْبُدَهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَتَكُونَ عَبْدًا مُتَذَلِّلًا خَاضِعًا لَهُ، مِمْتَثِلًا لِأَمْرِهِ، مُجْتَنِبًا لِنَهْيِهِ، مُصَدِّقًا بِخَبْرِهِ، عَقِيدَةً مِثْلِي، وَإِيمَانًا بِالْحَقِّ، وَعَمَلًا صَالِحًا مِثْمَرًا، عَقِيدَةً قَوَامَهَا: الْمَحَبَّةُ وَالتَّعْظِيمُ، وَثَمَرَتَهَا: الْإِخْلَاصُ وَالتَّمَثُّبَةُ

2- حَقُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

تَوْقِيرُهُ، وَاحْتِرَامُهُ، وَتَعْظِيمُهُ؛ التَّعْظِيمُ اللَّائِقُ بِهِ، مِنْ غَيْرِ غَلْوٍ وَلَا تَقْصِيرٍ.
وَتَصَدِيقُهُ فِيمَا أَخْبَرَ بِهِ مِنَ الْأُمُورِ الْمَاضِيَةِ وَالْمُسْتَقْبَلَةِ، وَامْتِثَالُ مَا بِهِ أَمْرٌ، وَاجْتِنَابُ مَا عَنْهُ نَهْيٌ وَزَجْرٌ، وَالْإِيمَانُ بِأَنْ هَدِيَهُ أَكْمَلَ الْهَدْيِ، وَالدَّفَاعُ عَنْ شَرِيعَتِهِ وَهَدْيِهِ

3- حقوق الوالدين

تَبَرُّهُمَا، وَذَلِكَ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِمَا قَوْلًا وَفِعْلًا بِالْمَالِ وَالْبَدَنِ، وَتَمْتِثُلُ أَمْرَهُمَا فِي غَيْرِ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَفِي غَيْرِ مَا فِيهِ ضَرَرٌ عَلَيْكَ.

4- حَقُّ الْأَوْلَادِ

1- التَّرْبِيَةُ؛ وَهِيَ تَنْمِيَةُ الدِّينِ وَالْأَخْلَاقِ فِي نَفْسِهِمْ حَتَّى يَكُونُوا عَلَى جَانِبِ كَبِيرٍ مِنْ ذَلِكَ
2- أَنْ يَنْفَقَ عَلَيْهِمْ بِالْمَعْرُوفِ مِنْ غَيْرِ إِسْرَافٍ وَلَا تَقْصِيرٍ
3- أَلَّا يُفْضَلَ أَحَدًا مِنْهُمْ عَلَى أَحَدٍ فِي الْعَطَايَا وَالْهَبَاتِ

5- حقوق الأقارب

أَنْ يَصِلَ قَرِيْبَهُ بِالْمَعْرُوفِ؛ بِبِذْلِ الْجَاهِ، وَالنَّفْعِ الْبَدْنِيِّ، وَالنَّفْعِ الْمَالِيِّ بِحَسَبِ مَا تَنْتَلِبُهُ قُوَّةُ الْقَرَابَةِ وَالْحَاجَةُ.

6- حَقُّ الزَّوْجَيْنِ

أَنْ يَعَاشِرَ كُلُّ مِنْهُمَا الْآخَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْ يَبْذِلَ الْحَقَّ الْوَاجِبَ لَهُ بِكُلِّ سَمَاحَةٍ وَسَهْوَلَةٍ مِنْ غَيْرِ تَكَرُّهِ لِبَذْلِهِ وَلَا مِمَاطَلَةٍ.
مِنْ حَقُوقِ الزَّوْجَةِ عَلَى زَوْجِهَا: أَنْ يَقُومَ بِوَاجِبِ نَفَقَتِهَا مِنْ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَالْكَسْوَةِ وَالْمَسْكَنِ وَتَوَابِعِ ذَلِكَ، وَالْعَدْلَ بَيْنَ الزَّوْجَاتِ.

Həmçinin kişinin qadın üzərindəki haqqı:

Ona günah əməllər istisna olmaqla itaət etməsi. Sirlərini və mallarını qoruması. Ərinin haqqı olan, ona faydalı olacaq şeylərin hər hansı birindən boyun qaçırması.

7-Hakim (hökmdar) və xalqın bir-birinə olan haqları:

Xalqın rəhbərləri üzərindəki haqları; Allahın onlara əmanət etdiyi vəzifələri yerinə yetirmələri və lazım gəlsə onlardan bunu tələb etmələri. Xalqa qarşı xeyirxah olmaq və onlara dünya və axirətə aparan düzgün yolları, vasitələri göstərərək onlara çatdırmaq. Bu da möminlərin yolunu izləmək ilə olur. Rəhbərlərin xalq üzərindəki haqları: Rəhbərlər üçün xeyir istəmək və xeyirli olmaq, qəflətə düşərsə xəbərdar etmək. Haqdan uzaqlaşan üçün dua etmək. Günah işlər olmadıqca itaət və yardım olunmaları.

8-Qonşu haqları:

Qonşu: Evi sizə yaxın olandır. Əlindən gəldiyincə pul, məqam və mənfəətlə ona yaxşılıq etmək, onlara zərər vura biləcək söz və əməllərdən çəkinmək. 1- Qonşunun qohum olaraq sizə yaxınlığı varsa və həmçinin müsəlmandırsa üç haqqı olacaqdır: Qonşuluq haqqı, qohumluq haqqı və İslam haqqı. 2- Müsəlman olub da qohumluğu yoxdursa iki haqqı vardır: Qonşuluq haqqı və İslam haqqı. 3- Eyni şəkildə qohumluğu olub da müsəlman deyilsə iki haqqı vardır: Qonşuluq haqqı və qohumluq haqqı. 4-Qeyri-müsəlmandırsa və qohum deyilsə bir haqqı vardır: o da qonşuluq haqqıdır.

9-Müsəlmanların bir-birinə olan haqqı:

Salam vermək, dəvətinə icabət etmək, nəsihət istəyənə nəsihət vermək, asqırdığı zaman əlhəmdülilləh deyərsə ona yerhükə Allah demək, xəstələndikdə onu ziyarət etmək, öldükdə cənazəsində iştirak etmək, ona zərər verməmək. Müsəlmanların biri-biri üzərində haqları çoxdur, Peyğəmbərimizin bu haqları özündə cəm edəcək bu sözünü nəzərdə saxlamalıyıq: "Müsəlman müsəlmanın qardaşdır." Bu sözün özünə nümunə götürən hər kəs xeyirli işlərə can atar və zərərli işlərdən uzaq olar.

10-Qeyri-müsəlmanların haqqı:

Müsəlmanların rəhbərlərinin onlar (qeyri-müsəlman) üzərində mal, can və şərəf ləyaqət xüsuslarında islami hökmləri tətbiq etmək. Haram işlər gördükləri xüsuslarda hədd (cəza) tətbiq etmək. Habelə onları himayə etmək və zərər verməkdən çəkinmək. Müsəlmanlardan zahirən fərqlənmələri üçün müsəlmanlar kimi geyinmələrinə mane olmaq. İslamda münkər bir şeyi, onların dini şüarlarını (kilsə zəngi və xaç kimi) nümayiş etdirmələrinə mane olmaq.

من حقوق الزوج على زوجته: أن تطيعه في غير معصية الله، وأن تحفظه في سره وماله، وألا تعمل عملاً يضيع عليه كمال الاستمتاع.

7- حقوق الولاية والرعية

حقوق الرعية على الولاية: أن يقوموا بالأمانة التي حملهم الله إياها وألزهم القيام بها من النصح للرعية والسير بها على النهج القويم الكفيل بمصالح الدنيا والآخرة، وذلك باتتباع سبيل المؤمنين.

حقوق الولاية على الرعية فهي: النصح لهم فيما يتولاه الإنسان من أمورهم، وتذكيرهم إذا غفلوا، والدعاء لهم إذا مالوا عن الحق، وامتنال أمرهم في غير معصية الله، ومساعدتهم

8- حق الجيران

الجار: هو القريب منك في المنزل، يحسن إليه بما استطاع من المال والجاه والنفع، ويكف عنه الأذى القولي والفعلية.

1- إن كان قريباً منك في النسب وهو مسلم فله ثلاثة حقوق: حق الجوار، وحق القرابة، وحق الإسلام.

2- إن كان مسلماً وليس بقريب في النسب فله حقان: حق الجوار، وحق الإسلام

3- وكذلك إن كان قريباً وليس مسلماً فله حقان: حق الجوار، وحق القرابة

4- إن كان بعيداً غير مسلم فله حق واحد: حق الجوار

9- حقوق المسلمين عموماً

منها السلام، وإذا دعاك فأجبه، وإذا استنصحك فانصحه، وإذا عطس فحمد الله فشمته، وإذا مرض فعده، وإذا مات فاتبعه، وكف الأذى عنه.

حقوق المسلم على المسلم كثيرة، ويمكن أن يكون المعنى الجامع لها هو قوله ﷺ «المسلم أخو المسلم» فإنه متى قام بمقتضى هذه الأخوة اجتهد أن يتحرى له الخير كله، وأن يجتنب كل ما يضره

10- حق غير المسلمين

يجب على ولي أمر المسلمين أن يحكم فيهم بحكم الإسلام في النفس والمال والعرض، وأن يقيم الحدود عليهم فيما يعتقدون تحريمه، ويجب عليه حمايتهم وكف الأذى عنهم. ويجب أن يتميزوا عن المسلمين في اللباس، وألا يظهروا شيئاً منكراً في الإسلام، أو شيئاً من شعائر دينهم؛ كالناقوس، والصليب.